

DOI: 10.31648/kpp.12452

Jakub Wiktor Żurawlew

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0009-0005-4013-5852

jakub.zurawlew@student.uwm.edu.pl

Ustalenie nieistnienia uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy jako środek ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych

Wstęp

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza powództwa o ustalenie nieistnienia uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy oraz „zarzutu nieistnienia”¹ tego rodzaju uchwały jako środków ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. Za punkt wyjścia do rozważań prawnych przyjęto próbę oceny, czy ustalenie przez sąd nieistnienia uchwały może stanowić skuteczny środek ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. Celem niniejszego artykułu jest również wskazanie relacji powództwa o ustalenie nieistnienia uchwały i „zarzutu nieistnienia” uchwały do środków zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia, a także określenie jego znaczenia w systemie ochrony praw mniejszości. Tak określony zakres przedmiotowy oraz przyjęty cel artykułu uzasadniały sformułowanie kilku pytań badawczych, których analiza została przedstawiona w treści poszczególnych części artykułu.

W pierwszej części artykułu dokonano analizy wybranych aspektów problematyki ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. W jej ramach przedstawiono w szczególności: a) pojęcie akcjonariuszy mniejszościowych oraz praw mniejszości, b) ocenę skuteczności wybranych mechanizmów ochronnych w zakresie zabezpieczenia praw mniejszości, dokonaną przez wybranych przedstawicieli doktryny. Istnieją wątpliwości, czy obowiązujące regulacje zapewniają wystarczający poziom prawnej ochrony interesów akcjonariuszy, reprezentujących mniejszościową część kapitału zakładowego. Wspomniane

¹ Przez pojęcie „zarzut nieistnienia uchwały” rozumie się procesowy zarzut materialnoprawny, którego istotę stanowi powołanie się na nieistnienie danej uchwały organu spółki. Pojęcie to nie posiada jednak definicji legalnej.

zagadnienia nie są nowe i na ich temat wielokrotnie wypowiadali się zarówno przedstawiciele doktryny, jak i judykatury². Zaprezentowanie stanowisk odnoszących się do skuteczności środków ochrony praw mniejszości wymaga choćby podstawowej analizy siatki pojęciowej i przyjęcia określonego zakresu znaczeniowego jej poszczególnych elementów. Analizując poglądy dotyczące pojęcia praw mniejszości i zakresu uprawnień, służących ich ochronie, wyróżnić można zarówno szerokie³, jak i wąskie⁴ rozumienie tych pojęć. Co do skuteczności i funkcjonalności instytucji prawa służących ochronie praw mniejszości w spółkach kapitałowych, w literaturze przedmiotu неоднократно obserwowano ich niewystarczalność czy też „nadmierną sztywność”⁵.

Rozważania prawne, poczynione w części drugiej, mają na celu analizę użyteczności powództwa o ustalenie nieistnienia uchwały bądź zarzutu jej nieistnienia w świetle innych „mechanizmów ochronnych”, standardowo zaliczanych do systemu ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. W pierwszej kolejności przeprowadzono przegląd stanowisk doktryny, odnoszących się do zagadnień prawnych związanych z problematyką uchwał nieistniejących. Przedstawiono najistotniejsze poglądy, poruszające zagadnienie dopuszczalności wyodrębnienia kategorii prawnej uchwał nieistniejących, z uwzględnieniem rozróżnienia między stanem nieistnienia uchwały a poszczególnymi postaciami jej wadliwości. Problematyka uchwał nieistniejących, mimo licznych analiz poczynionych w literaturze przedmiotu, nie została w pełni wyjaśniona. W piśmiennictwie wyróżnia się dwie zasadnicze grupy stanowisk odnoszących się do omawianego zagadnienia. Pierwsza z nich skupia poglądy negujące istnienie uchwał nieistniejących w polskim prawie handlowym⁶, druga natomiast skupia poglądy dopuszczające możliwość ustalenia nieistnienia

² Zob. np. J.J. Zięty, *Czy ochrona praw mniejszości w spółkach kapitałowych jest wystarczająca?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 10, s. 45 i przywołana tam literatura.

³ Zob. np. M. Tarska, *Charakter praw wspólników mniejszościowych w spółkach handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9, s. 4–10 i przywołana tam literatura; M. Pyka, M. Zięba, *Zasada ochrony praw wspólników mniejszościowych w spółce kapitałowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 2, s. 52–56; J.J. Zięty, *Ochrona akcjonariuszy mniejszościowych w prywatnej spółce zależnej*, Olsztyn 2011, s. 72. Zob. też: W. Wyrzykowski, M. Żaba, *Ochrona praw wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych w kodeksie spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9, s. 43 i przywołani tam: T. Komosa, J. Modrzejewski, *Sposoby ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 11–12, s. 205–206; A.W. Wiśniewski, *Zakres władzy większości w spółkach kapitałowych. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 20.08.1996 r., III CZP 67/96*, „Glosa” 1997, nr 7, s. 20.

⁴ Zob. W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 43 i przywołani tam m.in.: O. Lipińska, *Ochrona spółki akcyjnej przed nadużywaniem praw wynikających z akcji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 7, s. 41; J. Szwaia, A. Herbet, [w:] J. Szwaia, A. Szumański, A. Szajkowski, S. Sołtysiński, M. Tarska, A. Herbet, *Kodeks spółek handlowych, t. 3: Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 300–490*, Warszawa 2013, s. 954.

⁵ Zob. np. A. Kappes, *Rzekoma ochrona wspólników mniejszościowych w prawie holdingowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 8, s. 22; J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 47; A.J. Witosz, *Prawne mechanizmy ochrony wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych – wybrane problemy*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9, s. 26. Por. np. M. Pyka, M. Zięba, op. cit., s. 52–56.

⁶ S. Sołtysiński, P. Moskwa, *Problem tzw. uchwał nieistniejących*, [w:] S. Sołtysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 17B, 2016, Legalis, s. 720 i nast.; S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały „nieistniejące” zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 2, s. 10; P. Sobolewski, *Kontrowersje wokół pojęcia nieistnienia i nieważności czynności prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 5, s. 38; M.S. Tofel, *Uchwały nieistniejące na gruncie kodeksu spółek handlowych*, „Państwo i Prawo” 2007, nr 4, s. 82; J. Dąbrowska, *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, [w:] eadem, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, 2016, Lex, podrzdział 1.

uchwały organu spółki⁷. W dalszej części drugiej artykułu przeanalizowano możliwość umieszczenia koncepcji uchwał nieistniejących w systemie ochrony praw mniejszości. Powództwa służące do zaskarżania uchwał organów właścicielskich spółek kapitałowych, zaliczane tradycyjnie do systemu ochrony praw mniejszości, nie są w literaturze przedmiotu uznawane za rozwiązanie idealne – zwłaszcza w kontekście ochrony akcjonariuszy mniejszościowych. Jako szczególny problem jawi się czasochłonność i złożoność procedury, zmierzającej do stwierdzenia nieważności bądź uchylenia uchwały, przy współistnieniu faktu, że do czasu uprawomocnienia się orzeczenia w tym przedmiocie uchwała taka wywołuje skutki prawne⁸. Postępowanie w sprawie ustalenia nieistnienia uchwały zdaje się w tym aspekcie mniej „problematyczne”. Choć hipoteza dotycząca umieszczenia koncepcji uchwał nieistniejących w systemie ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych pojawiła się w literaturze przedmiotu już wiele lat temu⁹, nowość w niniejszym artykule stanowi próba zabrania głosu w dyskusji poprzez syntezę poglądów doktryny odnoszących się do obu opisywanych zagadnień prawnych, zestawionych również ze stanowiskiem autora niniejszego artykułu.

W ostatniej części artykułu dokonano podsumowania, zawierającego wnioski z analiz, przeprowadzonych w poszczególnych częściach.

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w niniejszym artykule jest metoda dogmatyczno-prawna, ukierunkowana nie tylko na wykładnię obowiązujących regulacji, ale również na badanie problemów dogmatycznoprawnych i wynikających z nich aspektów praktycznych.

Podstawowe zagadnienia ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych

Ochrona praw mniejszości w spółkach kapitałowych nie jest zagadnieniem nowym, gdyż analizowana była jeszcze pod rządami poprzednich systemów prawnych¹⁰. Zarówno obszerność problematyki, jak i zakres przedmiotowy niniejszego artykułu, wymagają

⁷ Zob. np. P. Ochmann, *Zasadność wyróżniania uchwał nieistniejących w świetle regulacji sankcji wadliwości uchwał zgromadzeń przez KSH*, [w:] idem, *Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, 2018, Legalis, podrozdziały 3 i 6; M. Kruszyński, *Uchwały nieistniejące*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 7, s. 50; J. Preussner-Zamorska, *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983, s. 104–129; Z. Radwański, [w:] Z. Radwański (red.), *Prawo cywilne. Część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 2, 2002, Lex, s. 428; wyrok SN z 20 września 2022 r., sygn. akt II CSKP 840/22, Lex nr 3488042.

⁸ J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 46. Autor ten w kontekście uchwały składu 7 sędziów SN z 18 września 2013 r., sygn. akt III CZP 13/13, zakładającej konstytutywny charakter orzeczeń z powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały i powództwa o uchYLENIE uchwały, podkreśla, że przyjęcie ww. poglądu odbiera możliwość „szybkiego zabezpieczenia interesów mniejszości przed działaniami podejmowanymi przez większość (...)”. W związku z powyższym wskazuje na to, że w niektórych przypadkach „do łask może wrócić koncepcja uchwał nieistniejących, dająca w pewnym zakresie możliwość lepszej ochrony praw akcjonariuszy”.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Zob. W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 42 i przywołani tam: B. Hełczyński, *O prawach mniejszości w spółkach akcyjnych*, „Themis Polska” 1928, t. 4, nr 9, s. 49; J. Jerich, *Uwagi do projektu ustawy o spółkach akcyjnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1928, nr 1, s. 14; S. Janczewski, *Ochrona praw mniejszości w spółkach akcyjnych*, Warszawa 1930, s. 9.

ograniczenia jej analizy do przybliżenia kwestii podstawowych, tj. a) pojęcia akcjonariuszy mniejszościowych oraz praw mniejszości, b) oceny skuteczności wybranych środków ochrony praw mniejszości.

Pojęcia, będące przedmiotem pierwszej spośród analizowanych kwestii, mogą przybrać różny zakres przynależnych im znaczeń. W literaturze przedmiotu wyróżnić można dwie zasadnicze grupy badaczy, spośród których pierwsza skupia zwolenników szerokiego¹¹ odczytania wskazanych pojęć, zaś druga skupia zwolenników ich wąskiego¹² ujęcia.

Michał Pyka i Marek Zięba zakładają szerokie rozumienie pojęcia mniejszości, wskazując na to, że „pogląd, uznający szerokie rozumienie pojęcia mniejszości nie warunkuje tego pojęcia od posiadania pewnej konkretnej partycypacji w kapitale zakładowym”¹³. Jakub J. Zięty podkreśla, że „akcjonariuszem mniejszościowym będzie akcjonariusz, którego indywidualna pozycja w spółce nie pozwala na decydowanie o jej losach”¹⁴.

Inaczej tę kategorię akcjonariuszy ujmują Wojciech Wyrzykowski i Mateusz Żaba. Według nich „za decydujące kryterium dla wyróżnienia praw mniejszości czy też praw wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych powinniśmy przyjmować stopień partycypacji (ułamek) w kapitale zakładowym, a nie czynnik jedynie osobowy. Przyznanie indywidualnemu wspólnikowi (akcjonariuszowi) dodatkowego uprawnienia tak naprawdę w wielu przypadkach nie czyni go wspólnikiem mniejszościowym, lecz podmiotem uprzywilejowanym względem pozostałych”¹⁵. Autorzy ci podkreślają, iż „część przedstawicieli doktryny zajmuje stanowisko, że przez pojęcie »prawa mniejszości« należy rozumieć jakiekolwiek uprawnienia, w tym także przyznane indywidualnie wspólnikowi (akcjonariuszowi), służące ochronie jego praw w spółce”. Do grupy autorów podzielających ten pogląd zaliczają m.in. Tadeusza Komosę, Jerzego Modrzejewskiego czy Andrzeja W. Wiśniewskiego¹⁶.

Wąskie rozumienie pojęcia praw mniejszości proponuje Andrzej Szumański¹⁷. Autor ten, uznając prawa mniejszości za prawa kolektywne, twierdzi, że „należy się opowiedzieć za wąskim ich rozumieniem, skoro prawa indywidualne stanowią odrębną kategorię w klasyfikacji praw akcjonariusza ucieleśnionych w akcji”¹⁸. Według Moniki Tarskiej „w ujęciu wąskim, jako należące do praw mniejszości wymienia się te uprawnienia, z których korzystanie jest uzależnione przez przepisy od reprezentowania przez wspólnika lub

¹¹ Zob. np. M. Tarska, op. cit., s. 5 i przywołana tam literatura; M. Pyka, M. Zięba, op. cit., s. 56. Zob. też: W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 43 i przywołani tam: T. Komosa, J. Modrzejewski, op. cit., s. 205–206; A.W. Wiśniewski, *Zakres władzy...*, s. 20.

¹² W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 43 i przywołani tam m.in.: O. Lipińska, op. cit., s. 41; J. Szwaja, A. Herbet, [w:] op. cit., s. 954. Zob. też: A. Szumański, [w:] A. Szumański (red.), *Prawo papierów wartościowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 19, Warszawa 2006, s. 221.

¹³ M. Pyka, M. Zięba, op. cit., s. 56.

¹⁴ J.J. Zięty, *Ochrona akcjonariuszy...*, s. 72.

¹⁵ W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 43.

¹⁶ Zob. ibidem i przywołani tam: T. Komosa, J. Modrzejewski, op. cit., s. 205–206; A.W. Wiśniewski, *Zakres władzy...*, s. 20.

¹⁷ A. Szumański, [w:] A. Szumański (red.), op. cit., s. 221.

¹⁸ Ibidem.

wspólników określonego minimalnego ułamka kapitału zakładowego lub części w ogólnej liczbie głosów¹⁹. Podobnie uważają W. Wyrzykowski i M. Żaba²⁰.

Zięty wśród uprawnień, służących do ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych, wymienia m.in. „prawo głosu, prawo do dywidendy, prawo uczestnictwa w walnym zgromadzeniu, prawo zaskarżalności uchwał” oraz prawo do indywidualnej kontroli i prawo do informacji w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej²¹. W literaturze przedmiotu nie budzi wątpliwości fakt niewskazania przez ustawodawcę zamkniętego zbioru uprawnień, służących do ochrony praw mniejszości, oraz to, że poszczególne uprawnienia mogą mieć więcej niż jeden cel²². W podobnym czasie na temat skuteczności systemu ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych wypowiadali się A.J. Witosz²³ oraz J.J. Zięty²⁴.

Witosz podaje, że możliwość zastosowania niektórych instytucji jest uzależniona od arbitralnie określonych progów procentowych, a nie od rzeczywistej potrzeby ochrony, co powoduje sytuacje, w których akcjonariusz realnie zagrożony pozostaje bez ochrony tylko dlatego, że nie przekracza arytmetycznie wyrażonego progu udziału w kapitale zakładowym. Autor ten, podobnie jak J.J. Zięty²⁵, wskazuje na to, że prawo do informacji w praktyce może ulegać znacznemu ograniczeniu, szczególnie w sytuacjach konfliktowych²⁶. W jego ocenie prawo do zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia przez akcjonariuszy mniejszościowych niekiedy ma charakter czysto formalny i w niektórych sytuacjach pozbawione jest praktycznej skuteczności, gdyż wymagany do tego udział w kapitale zakładowym jest często mniejszy, niż konieczny do przegłosowania niektórych kwestii²⁷.

Według J.J. Ziętego „nie liczba uprawnień, lecz możliwość skutecznego z nich korzystania daje dopiero obraz poziomu obecnej ochrony mniejszości”²⁸. Autor wymienia takie problemy związane ze skutecznością ochrony praw mniejszości w spółkach kapitałowych, jak chociażby utrudnienia w zwołaniu nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, problem ponoszenia kosztów zwołania zgromadzenia, iluzoryczność prawa do umieszczania punktów w porządku obrad, ograniczona skuteczność prawa do informacji czy też ograniczona skuteczność zaskarżania uchwał. Nawet w razie uzyskania sądowej zgody na zwołanie nadzwyczajnego zgromadzenia brak jest jednoznacznego przepisu, który obciążałby spółkę kosztami zwołania i odbycia zgromadzenia z inicjatywy mniejszości²⁹.

¹⁹ M. Tarska, op. cit., s. 5 i przywołana tam literatura.

²⁰ W. Wyrzykowski, M. Żaba, op. cit., s. 43 i przywołani tam m.in.: O. Lipińska, op. cit., s. 41; J. Szwaia, A. Herbet, [w:] J. Szwaia, A. Szumański, A. Szajkowski, S. Sołtyński, M. Tarska, A. Herbet, op. cit., s. 954.

²¹ J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 45.

²² Ibidem. Zob. też: A.J. Witosz, op. cit., s. 26.

²³ A.J. Witosz, op. cit., s. 22 – 26.

²⁴ J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 45–47.

²⁵ Ibidem, s. 46.

²⁶ A.J. Witosz, op. cit., s. 24.

²⁷ Szerzej: ibidem.

²⁸ Zob. J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 45.

²⁹ Ibidem, s. 46.

Choć mniejszości przysługuje prawo do umieszczenia w porządku obrad zaproponowanych przez siebie punktów, brak jest ustawowo określonego jednoznacznego zakazu usunięcia tych punktów przez większość. Odmowa udzielenia informacji (szczególnie w spółkach prywatnych) może nastąpić z szeroko rozumianych powodów. Wreszcie w odniesieniu do konstytucyjnego charakteru orzeczenia stwierdzającego nieważność uchwały J.J. Zięty podkreśla, że może to umożliwiać większości podjęcie działań niekorzystnych dla mniejszości zanim zapadnie prawomocne rozstrzygnięcie sądu, a skutki podjętych działań będą już trudne do odwrócenia³⁰.

Miejsce koncepcji uchwał nieistniejących w systemie ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych

Problem prawny uchwał nieistniejących jest zagadnieniem obszernym i niektóre jego aspekty wykraczają poza zakresłony cel niniejszego artykułu. Większościowo przyjmuje się, że uchwała organu spółki kapitałowej jest czynnością prawną, o ile zmierza do wywołania skutków prawnych. Istnieją więc uchwały, będące czynnościami prawnymi, oraz uchwały o charakterze jedynie organizacyjnym czy też technicznym³¹. Instytucjami postępowania cywilnego, w ramach których sąd może dokonać ustalenia nieistnienia uchwały, są powództwo o ustalenie³², o którym mowa w art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego³³ oraz tzw. zarzut nieistnienia uchwały, ugruntowany orzecznictwem³⁴.

Problem nieistnienia uchwał organów spółek oraz w ogólności czynności prawnych jest obecny również w literaturze zagranicznej. Jak podaje Piotr Skorupa, „w prawie niemieckim za nieistniejącą czynność prawną najczęściej uznaje się umowę, która nie została zawarta lub oświadczenie złożone bez zamiaru związania się. Formułowane są jednak wypowiedzi krytykujące mówienie o takim rodzaju wadliwości”³⁵. Autor podkre-

³⁰ Ibidem.

³¹ Zob. np.: B. Ziemianin, *Charakter prawny uchwał kolegialnych organów osób prawnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 9, s. 46; K. Pietrzykowski, *Charakter prawny uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej i spółdzielni*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, nr 36, s. 322. Por. np.: S. Soltysiński, P. Moskwa, *Akty głosowania i uchwały*, [w:] S. Soltysiński (red.), op. cit., s. 695 i przywołani tam: A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 3, Warszawa 1993, s. 216; J. Frąckowiak, *Charakter prawny uchwał organów spółek kapitałowych a ich zaskarżalność*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 9, s. 29.

³² S. Soltysiński, P. Moskwa, *Problem tzw. uchwał...*, s. 721 i przywołany tam Z. Radwański, [w:] Z. Radwański (red.), op. cit., s. 444. W kontekście ujęcia uchwały nieistniejącej jako „nie-uchwały”, tj. konstrukcji prawnej, względem której nie stosuje się przepisów, dotyczących uchwał. Zob. też P. Ochmann, op. cit., podrozdział 3.

³³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 z późn. zm.), dalej jako k.p.c.

³⁴ Zob. np. wyrok SN z 20 września 2022 r., sygn. akt II CSKP 840/22, Lex nr 3488042. Sąd Najwyższy orzekł, że „na nieistnienie uchwały można się powołać w innym postępowaniu sądowym, bez konieczności używania wyroku stwierdzającego tę okoliczność na podstawie art. 189 k.p.c.”. Choć ustawodawca nie posługuje się pojęciem „zarzutu nieistnienia” uchwały, nie wyklucza to możliwości podniesienia zarzutu o takiej treści. Sąd, będący obowiązany zbadać kwestię objętą zarzutem materialnoprawnym, może w toku postępowania przyjąć, że dana uchwała jest nieistniejąca. Orzeczenie zapadające w takim postępowaniu nie rozstrzyga jednak co do istoty o (nie)istnieniu uchwały, lecz zawiera tego rodzaju ustalenie w motywach orzeczenia.

³⁵ P. Skorupa, *Normatywne modele sankcji nieważności bezwzględnej a nieistniejąca czynność prawna*, „Studia Prawnicze” 2010, nr 1, s. 48–49.

śla, że w prawie niemieckim „wadliwa czynność prawna jest odróżniana od nieistniejącej czynności prawnej (*Nicht-Rechtsgeschäft*) oraz tzw. czynności prawnej »niedoszłej do skutku« (*nicht zustande gekommene*) lub »niekompletnej« (*unvollständige Rechtsgeschäft*)”³⁶.

W polskiej literaturze przedmiotu standardowo wyróżnia się poglądy negujące możliwość ustalenia nieistnienia uchwały organu właścicielskiego spółki kapitałowej³⁷ oraz poglądy dopuszczające taką możliwość³⁸.

Przedstawicielem pierwszego z wyróżnianych stanowisk jest m.in. Stanisław Sołtysiński. Autor ten swoje stanowisko uzasadnia brakiem podstaw normatywnych, metodologicznych oraz funkcjonalnych dla wyodrębnienia kategorii prawnej uchwał nieistniejących³⁹. Do grupy autorów negujących możliwość ustalenia nieistnienia uchwały organu spółki kapitałowej należą również m.in. Przemysław Sobolewski⁴⁰ oraz Justyna Dąbrowska⁴¹.

Wśród badaczy uznających istnienie prawnej kategorii uchwał nieistniejących wyróżnić można zwolenników ujęcia uchwały nieistniejącej jako aktu, co do którego niemożliwe jest zastosowanie teorii organu⁴², oraz ujęcia uchwały nieistniejącej, odwołującego się do pojęcia *negotium non-existens*⁴³. Przedstawicielem pierwszego ujęcia jest m.in. Paweł Ochmann⁴⁴, zaś koncepcję uchwał nieistniejących, pojmowanych jako czynność prawna niedokonana, czy też nieistniejąca, wskazywał m.in. Maciej Kruszyński⁴⁵. Podaje się również, że uchwała nieistniejąca to taka, w której nie można rozpoznać oświadczenia woli bądź złożono niedostateczną liczbę głosów⁴⁶, a także że tego rodzaju akt stanowi jedynie pozór czynności prawnej⁴⁷ bądź jest obarczony „rażącą postacią spełnienia przesłanek nieważnościowych.

Istotą stanu faktycznego, z którym mamy do czynienia przy uchwale nieistniejącej, nie jest jednak podjęcie uchwały obciążonej danym katalogiem wad, gdyż takie rozumienie nieistnienia uchwały prawie nie różni się od wzruszalności. Nieistnienie uchwały to taki jej stan prawny, który pozwala przyjąć, że nigdy nie została ona podjęta, jednak tego rodzaju założenie musi mieć uzasadnienie w stanie faktycznym.

Zaskarżalność uchwał organów spółek stanowi jedno z uprawnień, z jakiego mogą skorzystać akcjonariusze (nie tylko mniejszościowi) do ochrony swojego interesu. Zasadniczo

³⁶ Ibidem.

³⁷ S. Sołtysiński, P. Moskwa, *Problem tzw. uchwał...*, s. 720 i nast.; S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały...*, s. 10; P. Sobolewski, op. cit., s. 38; M.S. Tofel, op. cit., s. 82; J. Dąbrowska, op. cit., podrozdział 1.

³⁸ P. Ochmann, op. cit., podrozdziały 3, 6; M. Kruszyński, op. cit., s. 50; J. Preussner-Zamorska, op. cit., s. 104–129; Z. Radwański, [w:] Z. Radwański (red.), op. cit., s. 428; wyrok SN z 20 września 2022 r., sygn. akt II CSKP 840/22, Lex nr 3488042.

³⁹ S. Sołtysiński, P. Moskwa, *Problem tzw. uchwał...*, s. 725; S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały...*, s. 721.

⁴⁰ P. Sobolewski, op. cit., s. 38.

⁴¹ J. Dąbrowska, op. cit., podrozdział 1.

⁴² P. Ochmann, op. cit., podrozdziały 3, 6.

⁴³ M. Kruszyński, op. cit., s. 50 i przywołana tam literatura.

⁴⁴ P. Ochmann, op. cit., podrozdziały 3, 6.

⁴⁵ M. Kruszyński, op. cit., s. 50 i przywołana tam literatura.

⁴⁶ Z. Radwański, [w:] Z. Radwański (red.), op. cit., s. 428.

⁴⁷ J. Preussner-Zamorska, op. cit., s. 104–129.

na gruncie Kodeksu spółek handlowych⁴⁸ do zaskarżania uchwał służą dwa powództwa. Jak podaje Zbigniew Kuniewicz, „pierwszym jest powództwo o uchylenie uchwały, która jest sprzeczna z umową spółki bądź dobrymi obyczajami i godzi w interesy spółki lub ma na celu pokrzywdzenie współnika (art. 249 § 1 k.s.h.). Natomiast w razie sprzeczności uchwały z ustawą organom oraz podmiotom wymienionym w art. 250 k.s.h. przysługuje powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały (art. 252 § 1 k.s.h.)”⁴⁹. Istnieją jednak uwarunkowania, które znacznie obniżają skuteczność powództw o stwierdzenie nieważności oraz o uchylenie uchwały, pojmowanych jako środki ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. Są to chociażby zastrzeżony termin na wniesienie powództwa, wskazany w art. 252 § 3 k.s.h., restrykcyjne przesłanki legitymacji czynnej oraz konstytutywny charakter wyroku stwierdzającego nieważność uchwały współników spółki kapitałowej.

Inaczej sytuacja kształtuje się w przypadku powództwa o ustalenie, o którym mowa w art. 189 k.p.c. Do wytoczenia tego rodzaju powództwa potrzebne jest wykazanie interesu prawnego, zaś ograniczenia znane z przepisów, normujących zaskarżanie uchwał na gruncie k.s.h., nie obowiązują. Jak trafnie podnosi Sylwia Łazarewicz, „wyłączenie stosowności art. 189 k.p.c. przez art. 252 § 1 zd. 2 i art. 425 § 1 zd. 2 k.s.h. należy zatem rozumieć jako przesądzenie wyłącznej i zupełnej regulacji tych przepisów w zakresie stwierdzenia sprzeczności uchwał z ustawą”⁵⁰. Autorka jednak dodaje (również trafnie), że nie wyklucza to „ewentualnej dopuszczalności kwestionowania na podstawie art. 189 k.p.c. tzw. uchwał nieistniejących”⁵¹.

Mając na względzie fakt, że zaskarżalność uchwał organów spółek, uregulowana w k.s.h., w kontekście ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych wydaje się być narzędziem mało skutecznym z uwagi na wskazane wcześniej uwarunkowania, może pojawić się pokusa nadużywania instytucji ustalenia nieistnienia uchwały i stosowania jej w sytuacjach, gdy tak naprawdę mamy do czynienia z uchwałą jedynie wadliwą. Taka strategia może pozornie wydawać się zasadna wówczas, gdy przyjęte rozumienie stanu nieistnienia uchwały nie różni się zbytnio od stanu nieważności pod względem przesłanek wystąpienia tego rodzaju stanów czynności prawnej. Konieczne jest więc stanowcze oddzielenie stanu nieistnienia uchwały od wzruszalności oraz przyjęcie, że powództwo o ustalenie nieistnienia uchwały czy też zarzut nieistnienia uchwały są narzędziami służącymi do kontestowania „uchwał”, których *de facto* i *de iure* nie podjęto, a nie są tylko „zamiennikami” dla instytucji, normujących zaskarżanie istniejących, lecz wadliwych uchwał na gruncie k.s.h.

Ustalenie nieistnienia uchwały organu spółki w trybie art. 189 k.p.c. czy też poprzez rozpoznanie przez sąd zarzutu materialnoprawnego nieistnienia uchwały jest procedurą łatwiejszą niż chociażby postępowanie w sprawie stwierdzenia nieważności uchwały.

⁴⁸ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r., Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.), dalej jako k.s.h.

⁴⁹ Z. Kuniewicz, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych z perspektywy uchwał nieistniejących*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2025, nr 9, s. 20.

⁵⁰ S. Łazarewicz, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych przez podmioty spoza katalogu określonego w Kodeksie spółek handlowych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49, s. 173.

⁵¹ Ibidem.

Ustalenie nieistnienia uchwały jako środek ochrony praw mniejszości napotyka jednak istotny problem, podważający funkcjonalność i skuteczność takiego środka. Jest nim znaczny poziom rozbieżności doktryny i judykatury w poglądach, dotyczących definicji, przesłanek, a nawet samej kwestii możliwości wyodrębnienia kategorii prawnej uchwał nieistniejących⁵². Choć w niniejszym artykule zakłada się możliwość wyodrębnienia uchwał nieistniejących, to nadal problematyka ta budzi znaczące wątpliwości nawet wśród zwolenników tej koncepcji. Głęboko dogmatyczny charakter rozważań prawnych nad nieistnieniem uchwał, brak literalnego uregulowania instytucji nieistnienia uchwał organów spółek w k.s.h. oraz fakt, że prawdziwie nieistniejące uchwały w praktyce funkcjonowania spółek kapitałowych zdarzają się bardzo rzadko, sprawia, iż koncepcja uchwał nieistniejących nie staje się remedium na niewystarczający poziom skuteczności systemu ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych.

Podsumowanie

Trafne wydają się te poglądy, które wspólników mniejszościowych jako kategorię definiują szeroko. Same prawa mniejszości oraz narzędzia służące do ochrony interesu akcjonariuszy mniejszościowych nie są wymienione enumeratywnie w żadnym katalogu. Do ochrony swojego interesu akcjonariusz mniejszościowy użyć może zarówno instytucji przewidzianych przez ustawodawcę konkretnie w celu ochrony mniejszości, jak i uprawnień przysługujących ogółowi akcjonariatu. Pytanie o to, czy polski system prawny zapewnia wystarczający poziom ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych, nie dotyczy więc liczby instytucji, z których może skorzystać mniejszościowy akcjonariusz, lecz możliwości skutecznego z nich korzystania, na co trafnie wskazał J.J. Zięty⁵³.

Zaskarżalność uchwał organów właścicielskich spółek kapitałowych, uregulowana w k.s.h., nie zapewnia akcjonariuszom mniejszościowym wystarczającej ochrony głównie ze względu na konstytutywny charakter orzeczeń wydawanych w tych sprawach oraz wynikającą z powyższego skuteczność podważanych uchwał do momentu uprawomocnienia się orzeczenia.

W świetle poczynionych uwag koncepcję uchwał nieistniejących można umieścić w systemie ochrony praw akcjonariuszy mniejszościowych. Powództwo o ustalenie nieistnienia uchwały nie jest jednak środkiem służącym do zaskarżania uchwał w rozumieniu k.s.h., gdyż uchwała nieistniejąca paradoksalnie nie jest uchwałą, lecz pozaprawnym zdarzeniem, niepozwalającym na zastosowanie teorii organów.

Nie sposób jednoznacznie wskazać na enumeratywny katalog kryteriów pozwalających na odróżnienie stanu nieistnienia uchwały od jej nieważności. Próby stworzenia tego rodzaju wyliczenia niejednokrotnie podejmowano do tej pory w literaturze przedmiotu,

⁵² P. Ochmann, op. cit., podrozdziały 3, 6; M. Kruszyński, op. cit., s. 50; J. Preussner-Zamorska, op. cit., s. 104–129; Z. Radwański, [w:] Z. Radwański (red.), op. cit., s. 428; wyrok SN z 20 września 2022 r., sygn. akt II CSKP 840/22, Lex nr 3488042. Por. np.: S. Sołtysiński, P. Moskwa, *Problem tzw. uchwał...*, s. 725; S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały...*, s. 10.

⁵³ J.J. Zięty, *Czy ochrona praw...*, s. 45.

jednak zbiory kryteriów wskazywanych przez poszczególnych badaczy znacznie różnią się między sobą. Mając na uwadze, że ocena (nie)istnienia konkretnej uchwały powinna być dokonywana przez sąd indywidualnie w sposób osadzony w realiach konkretnego stanu faktycznego, cechy odróżniające nieistnienie od wadliwości uchwały należy formułować jak najbardziej ogólnie. Po pierwsze, nieistnienie uchwały nie jest sankcją wadliwej czynności prawnej, lecz stanem, w którym *de iure* i *de facto* uchwały nie podjęto. Taka sytuacja ma miejsce, gdy chociażby dokument poświadczający podjęcie uchwały został sfałszowany. Po drugie, uchwała (czynność prawna) nie istnieje, gdy w jej strukturze nie sposób zidentyfikować bądź po prostu brakuje któregoś z elementów konstrukcyjnych czynności prawnej – podmiotu, przedmiotu lub treści. Po trzecie, uchwała nieistniejąca – w przeciwieństwie do uchwały wadliwej (wzruszalnej) – nigdy nie wchodzi do obrotu prawnego i nie wywołuje nigdy skutków prawnych, zaś wyrok ustalający nieistnienie uchwały ma jedynie charakter deklaratoryjny. Bardziej precyzyjna terminologia, pozwalająca na klasyfikację danej czynności prawnej pod kątem stanu jej bytu prawnego występuje w prawie niemieckim, czego przykładem jest podział na nieistniejące czynności prawne (*Nicht-Rechtsgeschäft*) oraz czynności prawnej „niedoszłe do skutku” (*nicht zustande gekommene*) lub „niekompletnej” (*unvollständige Rechtsgeschäft*), o czym pisał P. Skorupa⁵⁴. Być może dokonanie pewnych zapożyczeń z ww. siatki pojęciowej pozwoliłoby na uporządkowanie polskich wątpliwości co do problemu odróżnienia uchwały nieistniejącej od wadliwej.

Funkcjonalność powództwa o ustalenie nieistnienia uchwały jako środka ochrony praw mniejszości zależy więc w największym stopniu od stanowczego rozróżnienia stanu nieistnienia od wadliwości uchwały. Dopiero wówczas będzie można stwierdzić wspomnianą funkcjonalność, gdy rozwój judykatury i doktryny pójdzie w kierunku zgodności co do możliwości wyodrębnienia kategorii uchwał nieistniejących oraz faktu, że tego typu stan prawny cechuje się zupełnie innym zakresem przesłanek niż wadliwość.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r., Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 20 września 2022 r., sygn. akt II CSKP 840/22, Lex nr 3488042.

⁵⁴ P. Skorupa, op. cit., s. 48–49.

Literatura

- Dąbrowska J., *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, [w:] eadem, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, 2016, Lex.
- Frąckowiak J., *Charakter prawny uchwał organów spółek kapitałowych a ich zaskarżalność*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 9, s. 29.
- Helczyński B., *O prawach mniejszości w spółkach akcyjnych*, „Themis Polska” 1928, t. 4, nr 9.
- Janczewski S., *Ochrona praw mniejszości w spółkach akcyjnych*, Warszawa 1930.
- Jerich J., *Uwagi do projektu ustawy o spółkach akcyjnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1928, nr 1.
- Kappes A., *Rzekoma ochrona wspólników mniejszościowych w prawie holdingowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 8.
- Komosa T., Modrzejewski J., *Sposoby ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 11–12.
- Kruszyński M., *Uchwały nieistniejące*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 7.
- Kuniewicz Z., *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych z perspektywy uchwał nieistniejących*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2025, nr 9.
- Lipińska O., *Ochrona spółki akcyjnej przed nadużywaniem praw wynikających z akcji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 7.
- Łazarewicz S., *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych przez podmioty spoza katalogu określonego w Kodeksie spółek handlowych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49.
- Ochmann P., *Zasadność wyróżniania uchwał nieistniejących w świetle regulacji sankcji wadliwości uchwał zgromadzeń przez KSH*, [w:] idem, *Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, 2018, Legalis.
- Pietrzykowski K., *Charakter prawny uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej i spółdzielni*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, nr 36.
- Preussner-Zamorska J., *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983.
- Pyka M., Zięba M., *Zasada ochrony praw wspólników mniejszościowych w spółce kapitałowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 2.
- Radwański Z. (red.), *Prawo cywilne. Część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 2, 2002, Lex.
- Skorupa P., *Normatywne modele sankcji nieważności bezwzględnej a nieistniejąca czynność prawna*, „Studia Prawnicze” 2010, nr 1.
- Sobolewski P., *Kontrowersje wokół pojęcia nieistnienia i nieważności czynności prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 5.
- Sołtysiński S., *Czy „istnieją” uchwały „nieistniejące” zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 2, s. 10.
- Sołtysiński S. (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 17B, 2016, Legalis.

- Sołtysiński S., Moskwa P., *Akty głosowania i uchwały*, [w:] S. Sołtysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 17B, 2016, Legalis.
- Sołtysiński S., Moskwa P., *Problem tzw. uchwał nieistniejących*, [w:] S. Sołtysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 17B, 2016, Legalis.
- Szumański A. (red.), *Prawo papierów wartościowych*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 19, Warszawa 2006.
- Szwaja J., Szumański A., Szajkowski A., Sołtysiński S., Tarska M., Herbet A., *Kodeks spółek handlowych*, t. 3: *Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 300–490*, Warszawa 2013.
- Tarska M., *Charakter praw wspólników mniejszościowych w spółkach handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9.
- Tofel M.S., *Uchwały nieistniejące na gruncie kodeksu spółek handlowych*, „Państwo i Prawo” 2007, nr 4.
- Wiśniewski A.W., *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 3, Warszawa 1993.
- Wiśniewski A.W., *Zakres władzy większości w spółkach kapitałowych. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 20.08.1996 r., III CZP 67/96*, „Glosa” 1997, nr 7.
- Witosz A.J., *Prawne mechanizmy ochrony wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych – wybrane problemy*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9.
- Wyrzykowski W., Żaba M., *Ochrona praw wspólników (akcjonariuszy) mniejszościowych w kodeksie spółek handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 9.
- Ziemianin B., *Charakter prawny uchwał kolegialnych organów osób prawnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 9.
- Zięty J.J., *Czy ochrona praw mniejszości w spółkach kapitałowych jest wystarczająca?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 10.
- Zięty J.J., *Ochrona akcjonariuszy mniejszościowych w prywatnej spółce zależnej*, Olsztyn 2011.

Declaration of the non-existence of a resolution of the general meeting of shareholders as a measure for the protection of minority shareholders' rights

Summary

The subject of this article is an analysis of an action for a declaration of the non-existence of a resolution of the general meeting of shareholders as a means of protecting the rights of minority shareholders. The purpose of the study is to assess whether a declaration of the non-existence of a resolution may constitute a functional instrument of minority protection, and to determine the relationship between an action for a declaration of the non-existence of a resolution and actions for the repeal and for a declaration of nullity of a resolution. The first part discusses the fundamental issues relating to the

protection of minority rights and analyses doctrinal views addressing the assessment of the effectiveness of the system for the protection of minority shareholders' rights. The second chapter examines the practical utility of an action for a declaration of the non-existence of a resolution in comparison with other mechanisms for the protection of minority shareholders' rights. It presents the principal positions in legal scholarship concerning the admissibility of distinguishing a separate category of non-existent resolutions. Subsequently, the possibility of incorporating the concept of non-existent resolutions into the system of minority protection is evaluated. As a result of the legal analysis conducted, it is concluded that the concept of non-existent resolutions may be incorporated into the system for the protection of minority shareholders' rights; however, the functionality of this solution depends on a clear distinction between the non-existence and the defectiveness of a resolution, as well as on the development in legal doctrine and case law of uniform criteria for defining this legal category.

Keywords: non-existent resolutions, minority shareholders, minority rights, commercial law